

שרץ — שיעורו כעדשה (כברייתו), [אבר שלם מטמא במשהו. ע' מעילה טז]; הנבלה והמת — בכזית. [אבר שלם — במשהו. נזיר נ. מעילה טז].

ז. טומאת אהל אינה אלא במת בלבד.

ולרבי יהודה בן בתירא (ע"ז לב) אף תקרובת עבודה זרה מטמא באהל (שהוקשה למת).
טומאה זו מן התורה (תוס' חולין יג; ריטב"א ע"ז לב). וכתבו שגם לחכמים יש טומאה מדרבנן.
והר"ש כתב שלריב"ב מטמאה תקרובת באוהל מדרבנן, ומבואר שלחכמים טהור.
הריטב"א פסק כריב"ב, ואולם הרמב"ם פסק כחכמים.

דף פג

ק"ג. א. האם נכרים מטמאים בזיבה; האם יש טומאה לנכרים?

ב. האם יש שיעור לגודל עבודה-זרה לענין איסורה בהנאה?

ג. האם ספינה מקבלת טומאה אם לאו?

א. אין הנכרים מטמאים בזיבה. (דבר אל בני ישראל...). וכן בשאר טומאות, אבל גזרו עליהם להיות כזבים לכל דבריהם, (לענין משא והיסט וכו').

ב. עבודה זרה, אין שיעור לאיסורה. (וישימו להם בעל ברית לאלהים — זה זבוב בעל עקרונן. מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות יראתו ומניחה בתוך כיסו...).

ג. ספינה אינה מקבלת טומאה. (דרך אניה בלב ים. חנניה אומר [וכן היא דעת רבי יוסי או חכמים בתוספתא.

פד. כרב פפא או כרב זביד): נלמדה משק, שאין מקבל טומאה אלא המיטלטל מלא וריקן).

ספינה של חרס — לתנא קמא, טהורה, ולחנניה טמאה, (שהרי טומאת כלי חרס לא הוקשה לשק). וכן ספינת הירדן, שהיא קטנה וטוענים אותה ביבשה, לתנא קמא טהורה ולחנניה טמאה, שהרי מטלטלת היא מלא וריקן, ואפילו אינה מיטלטלת אלא על ידי שוורים — טמאה (הגם שהיא באה במידה. תוס').

דף פד

ק"ד. מה דין הכלים דלהלן לענין טומאת מדרס ולשאר טומאות?

א. עגלה.

ב. תיבה.

ג. כלי חרס. (פכין גדולים או קטנים; פתוחים או מוקפים צמיד פתיל).

ד. מפין.

א. שלש עגלות הן:

עשויה כקתדרא (— צרה ומוקפת משלשה צדדים, והיא מיוחדת לשיבה) — טמאה בתורת 'מדרס', (והוא הדין לשאר טומאות).

עשויה כמטה (= ארוכה, ומיועדת בעיקרה להניח בה סחורות) — טמאה טמא מת (וכן שאר טומאות) אבל לא משום מדרס. (ואעפ"י שפעמים שוכבים בה. ריטב"א).

עשויה להניח בה אבנים (ופרוצה תחתיה בנקבים גדולים) — טהורה מכלום. ואמר רבי יוחנן: אם יש בה בית קיבול רמונים — טמאה טמא־מת. [ואעפ"י שאינה מיטלטלת על ידי אדם אלא על ידי שוורים].

ב. שלש תיבות הן:

פיתחה מצדה — טמאה (אף) מדרס, (לפי שמשמשת לשכיבה עם מלאכתה. רש"י).
מלמעלה — טמאה טמא מת (ושאר טומאות) ולא מדרס.
תיבה הבאה במדה — טהורה מכלום, שכלי עץ הבא במדה (= רחב מידות), טהור, (לפי שאינו עשוי להיטלטל כשהוא מלא, אף לא ע"י שוורים, ואינו דומה לשק המיטלטל מלא וריקן).
התוס' ועוד סוברים שאם ראוי הוא למדרס, טמא אפילו בא במדה. וכמה ראשונים חולקים.

ג. כלי חרס מקבל טומאה מתוכו, טומאת מת ושאר טומאות, אבל אין בו תורת מדרס. (ואיש אשר יגע במשכבו — מקיש משכבו לו, מה הוא יש לו טהרה במים, אף משכבו, יצא כלי חרס שאין לו טהרה במקוה (חזקיה); כמשכב נדתה יהיה לה — מקיש משכבה לה... (דבי רבי ישמעאל); וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא — הא יש עליו צמיד פתיל, טהור הוא, ומשמע אף אם יחדוהו לנדה רבא).
[מבואר בגמרא שאף לפי הדעות הסוברות שכל דבר שאין לו טהרה במקוה אינו טמא מדרס, אם יש במינו טהרה — טמא].

כלי חרס מיטמא בהיסט הזב (תורת כהנים; תוספתא כלים ו,א. וכו"ה בראשונים).
פכים קטנים שפיהם צר — אינם ראויים לטומאת מגע, שהרי אין הזב יכול להכניס אצבעו לשם, (ואעפ"י שיכול להכניס שערו, אנו צריכים כלי הראוי לנגיעת בשרו; והנגע בבשר הזב), וכיון שאינם ראויים למגע הזב, אינם מטמאים במשא. (רש"י ועוד עפ"י חולין קכד), אבל באהל המת הם טמאים, מפני שהם פתוחים.
בתוס' הרא"ש ובריטב"א משמע שהסכימו שפכים קטנים נטמאים ממעינות הזב. (וכן נראה שנוטים התוס' ועוד ראשונים). ואולם המאירי כתב בדעת רש"י, שכל שאינו ראוי למגע בשרו, אינו טמא ממעינותיו.
תוס' הרי"ד נוקט, שלא כשאר הראשונים, שפכים קטנים מטמאים בהיסט הזב, וגם אם הכניס את שערו לתוכם — נטמאו.

כלי חרס המוקף צמיד פתיל, והוא באהל המת — טהור, ומציל על מה שבתוכו.
רש"י כתב שאף בהיסט (= טומאת משא) אינו מיטמא, לפי שאינו בא לכלל מגע.
ורבנו תם חולק וסובר שנטמא בהיסט, שהרי ראוי הוא למגע, לכשיפתת. וכן פסק הרמב"ם. (משכב ומושב ח,ג. ולזה הסכימו כמה ראשונים. ערמב"ן, ריטב"א, ר"ד, ר"ש כלים ח,ה בשם התוספתא; רש"י נדה ו. ד"ה וכלי חרס).

ויש אומרים (רבי יעקב בר' שמשון — בדעת רש"י. מובא בריטב"א ותורא"ש) שהכלי עצמו אינו מיטמא מהיסט, אבל מה שבתוכו טמא. והרמב"ן דחה דעה זו. וע"ע: נודע ביהודה (תנינא) או"ח קלו; שו"ת מהרש"ם ח"ג סו"י קעג; שו"ת דובב משרים ח"א קטז,ג.
פרטים נוספים בטומאת כלי חרס — בבכורות לה.

ד. מפץ טמא הן בטומאת מדרס, שהרי הוא ראוי לשכיבה, הן בטומאת מת. ואין לו טהרה במקוה.
א. לרש"י, מדובר במפץ של עץ, ומקבל טומאת מת [קל וחומר מפכים קטנים], שלא כשאר פשוטי כלי עץ — לפי שהוא טמא מדרס. (משמע מרש"י ומהרמב"ם שכל מפץ העשוי מגידולי הארץ, כגון שיפה וגמי — דינם כמפץ של עץ. מנחת חינוך קס,ג).

לרבנו תם, מדובר במפץ של גמי ושל שיפה, שבשאר כלים אינם מקבלים טומאה מלבד טומאת מדרס, ולמדו ב'קל וחומר' שהמפץ שהוא ראוי למדרס מיטמא בטומאת מת. אבל מפץ עץ — יש לו טהרה במקוה.
 ב. כשם שמפץ נטמא במת, כך נטמא בשרץ. (ע' ב"ק כה). וכן שאר טומאות (ערש"י סוכה כ. גדה מט.). וממהרש"א כאן משמע שאין מטמא [עכ"פ מדאורייתא] אלא מת ושרץ בלבד, שבאים ב'קל וחומר'. וע' רש"י סוכה כ. הגהות מהרש"ם כאן.
 ג. הרמב"ם (כלים כג,א; מקוואות א,ד) כתב שטומאת המפץ בכל הטומאות מלבד מדרס, אינה מדאורייתא אלא מדבריהם.

דפים פר — פה

קטו. א. ערוגה קטנה — כמה מיני זרעים מותר לזרוע בתוכה בלא חשש כלאים?
 ב. ערוגה הנמצאת בין ערוגות — כמה מיני זרעים ניתן לזרוע בתוכה?
 ג. מהו התר 'ראש תור' בכלאים?
 ד. שורה / תלם אחד העובר על פני הערוגה — האם מהוה הפרדה לענין כלאים?
 ה. הרוצה למלאות כל גינתו ירק — כיצד יעשה?
 א. ערוגה שהיא (לא פחות מ) ששה על ששה טפחים, [שוחקים (עפ"י עירובין ג: תוס'). שיעור זה אינו כולל את גבול הערוגה מסביבותיה, שרחבו טפח] — זורעים בתוכה חמשה מיני זרעים של ירקות, (אך לא חטה וקטניות); ארבעה בארבע רוחותיה ועוד אחד באמצעה. (וסמכו חכמים על הכתוב כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח, וידוע להם לחכמים שבשיעור זה אין הזרעים יונקים מהדדי.
 א. לרש"י, ממלא שורת זרעים בכל ארבע רוחותיה עד סמוך לקרן, ואף על פי שהזרעים שאצל הקרנות סמוכים זה לזה ואין ביניהם ריוח ג' טפחים כשיעור יניקתם — אין לחוש לערבוב היניקה, ודי בהיכר שמלמעלה, בשל כיווני השורות.
 לתוס', אין זורעים בכל הרוח אלא באמצעה, כדי שיהא הפסק שלשה טפחים בין מין אחד לחברו שבשורה האחרת. ולדעת הר"ש אין צריך להרחיק בין שורה לשורה אלא טפח ומחצה, שהוא שיעור יניקת הזרע, ואין חוששים לעירוב היניקות.
 ויש אפשרות נוספת למלא את כל הערוגה בזרעים, כאשר זרע בעיגול, כדלהלן.
 ב. אם בא לזרוע זרעים בודדים, יש סוברים שיכול לזרוע תשעה מינים; ארבע בכל אחת מקרנות הערוגה, ארבע זרעים באמצע כל רוח ורוח, ואחת במרכזה, כך שכל זרע מרוחק שלשה טפחים מחברו (כן משמע מפסקי הרי"ד, וכן נקט המאירי). ויש אוסרים משום ערבוב (עתוס' ד"ה וקים, ורמב"ן), ומדרבנן (עפ"י חו"א).
 ג. לשיטת רבי יהודה (במשנת כלאים, ובירושלמי), אפשר לזרוע ששה מינים בערוגה.

ב. ערוגה (ששה על ששה טפחים) בין הערוגות — לרב, אין לזרוע בה חמשה מינים כנזכר לעיל, שמא ימלא את הקרנות ויהיו הזרעים סמוכים לערוגה הסמוכה. ושמואל מתיר, ובלבד שלא ימלא את כל הרוח בזרעים.
 לפרש"י, זרוע את השורות באופן שאינן מקבילות זו לזו, כגון שורה אחת בצד קרן מזרח-צפון